

Integracija priseljenih otrok v slovenske vrtce

Anielka Pevc, dipl. vzgojiteljica, Scuola elementare Dante Alighieri – Scuola materna L'aquilone – Vrtec L'aquilone

Članek obravnava temo integracije priseljenih otrok v slovenske vrtce in dolgoročno v slovensko družbo. Pri tem so predstavljeni ključni rezultati večletnega evropskega projekta Otroci priseljenci in priseljenke skupnosti v spreminjajoči se Evropi/Migrant Children and Communities in a Transforming Europe (MiCreate), ki je pod vodstvom Znanstveno-raziskovalnega središča Koper potekal v desetih državah Evropske unije in Turčije med letoma 2019 in 2022. Predstavljene bodo nekatere konkretne aktivnosti, ki spodbujajo uspešnejšo in učinkovitejšo integracijo otrok v vrtce.

Ključni pojmi: integracija, večkulturnost, otrokosrediščna perspektiva, vrtci

1. UVOD

Množične migracije v Evropo, ki smo jim priča v zadnjih desetletjih, močno vplivajo na demografsko strukturo držav. Soočeni smo z vse večjo jezikovno, kulturno, religijsko, pa tudi rasno raznolikostjo in Slovenija pri tem ni izjema. Ljudje se selijo zaradi različnih razlogov: ekonomskih, v iskanju boljših življenjskih pogojev, zaradi političnega preganjanja, naravnih in ekoloških katastrof ter drugega. Če se za selitev odrasli ljudje po navadi odločijo sami, je le-ta otrokom, ki svojim staršem sledijo, največkrat vsiljena. Raziskave nakazujejo, da je večino otrok in mladih selitve v novo in neznano okolje strah, da zanje predstavlja vir stresa in da ob selitvi občutijo veliko odgovornost, da bodo v novem okolju uspešni. Otroci pri tem pogosto poudarjajo, da so se starši in družina za selitev odločili, da bi oni imeli boljše življenje (Kościółek 2021).

Države prihoda različno obravnavajo sprejem priseljencev in njihovo vključevanje. Pri tem so jim v pomoč integracijske politike in prakse. Posebno pomembna pa je prav integracija otrok v najzgodnejšem obdobju. Novi medkulturni stvarnosti in upravljanju večkulturnosti se morajo tako prilagoditi tudi vrtci.

Uspešno vključevanje priseljenih otrok in uspešno izvedena dolgoročna integracija sta izjemno pomembna in imata številne prednosti, tako za priseljene otroke kot za širšo družbo. Samo uspešna integracija prepreči kršitve otrokovih pravic, socialne neenakosti, izključevanje, diskriminacijo in medkulturne konflikte. Samo z uspešno integracijo bodo lahko priseljeni otroci razvili svoje potenciale in zaživel kot polnopravni člani druž-

be. Širšo družbo pa uspešna integracija priseljenih otrok dela strpnejšo, uči jo sprejemanja različnosti in krepitev premagovanja predsodkov do drugih. Raznolike in hkrati vključujoče družbe so tudi kraji, kjer se vsi počutijo varno, sprejeto in kjer je za vse prijetneje živeti (Sedmak 2022).

V članku se bomo posvetili temi integracije otrok. Pri tem bomo predstavili rezultate večletnega evropskega projekta *Otroci priseljenci in priseljenke skupnosti v spreminjajoči se Evropi/Migrant Children and Communities in a Transforming Europe* (MiCreate), ki je pod vodstvom Znanstveno-raziskovalnega središča Koper potekal v desetih državah Evropske unije in Turčije med letoma 2019 in 2022. V projektu so raziskovalke in raziskovalci preučevali procese vključevanja priseljenih otrok v različne evropske države z otrokosrediščne perspektive. Otrokosrediščna perspektiva pomeni, da je bila posebna pozornost posvečena temu, kako otroci sami vidijo in doživljajo proces selitve in vključevanja v novo okolje, kaj je zanje pri tem pomembno in kaj menijo, da je uspešna integracija. Raziskovalci in raziskovalke MiCreate projekta so izhajali iz prepričanja, da je uspešno vključevanje priseljenih otrok tesno povezano z njihovo splošno blaginjo in dobrim počutjem in da je v tem procesu ključno upoštevanje pogleda otrok. Namreč, samo integracijski ukrepi in prakse, ki so skladni z izkušnjami in videnji otrok, so lahko uspešni na dolgi rok (Sedmak 2022a).

Podatke o integraciji se je v okviru MiCreate projekta pridobivalo neposredno od otrok, z otrokosrediščno metodologijo (npr. s pristopom, ki temelji na umetnosti, z zbiranjem avtobiografskih pripovedi, metodo opazovanja z udeležbo in brez udeležbe). Rezultati projekta tako odražajo neposredne izkušnje, videnja in stališča priseljenih in nepriseljenih otrok.

V nadaljevanju bomo na kratko predstavili problematiko priseljenih otrok v Sloveniji, nato pa se bomo v osrednjem delu posvetili vprašanju integracije otrok v predšolskem obdobju ter predstavitvi ključnih ugotovitev MiCreate projekta, ki izpostavljajo aktivnosti, ki pozitivno vplivajo na učinkovito in dolgoročno uspešno integracijo priseljenih otrok v (slovenske) vrtce in družbo.

2. PRISELJENI OTROCI V SLOVENIJI IN SLOVENSkih VRTCIH

Skladno s podatki Eurostata naj bi bilo v Evropi leta 2021 približno 4,4 milijonov otrok mlajših od 18 let, ki prihajajo iz tretjih držav (Vir 1). V Sloveniji je teh otrok približno 5 %, kar Slovenijo uvršča na 10. mesto med državami z največjim deležem priseljenih otrok. Če tej številki prištejemo še priseljene otroke iz EU, je skupen odstotek priseljenih otrok še višji.

Ker se v Sloveniji sistematično in po uradni dolžnosti ne zbira podatkov o narodni pripadnosti oziroma o maternem jeziku staršev in otrok, je težko oziroma nemogoče ugotoviti natančno število priseljenih otrok. Število priseljenih otrok se ugotavlja na podlagi podatka o državi rojstva/izvora in stalnem prebivališču. Večina priseljencev v Slovenijo še vedno prihaja iz držav nekdanje Jugoslavije, ki je tudi tradicionalni bazen delovne sile za slovensko gospodarstvo. V zadnjem obdobju se beležijo predvsem preseljevanja iz Kosova, Severne Makedonije in Bosne in Hercegovine.

Če je vključevanje otrok v osnovne in srednje šole zakonsko dobro regulirano, pa tega ne moremo trditi za predšolsko vzgojo (Smernice 2009, 2012; Stra-

tegija 2017). Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole (2012, 3) v zapisu sicer tudi vrtce zavezujejo k udeležanju načela »vključujočega pristopa pri uresničevanju pravic otrok priseljencev do izobraževanja za njihovo učinkovito vključitev in oblikovanje medkulturne družbe«. V okviru napotkov in idej za vrtce je tako predvidena skrb za učenje slovenščine, vendar pa brez podrobnejše razlage in razdelave, kot je sicer zapisana za osnovne in srednje šole ter dijaške domove. Posledično je dodatna strokovna pomoč za poučevanje slovenščine predvidena le za šolajoče se otroke (MIZŠ 2017).

Strokovno osebje v slovenskih vrtcih tudi sicer ne pridobi ustreznih in potrebnih znanj, veščin in kulturnih kompetenc za delo s priseljenimi otroci med rednim izobraževanjem, pa tudi kasneje ni deležno sistematičnega (do)izobraževanja na tem področju. Morebitno izobraževanje o temah večkulturnosti, večjezičnosti, upravljanja večkulturnosti, strpnosti in diskriminacije, vključevanja priseljenih otrok v vrtce je tako prepuščeno dobri volji in benevolenci posameznega vrtca, vodstev vrtcev in posameznih vzgojiteljic ter drugega strokovnega osebja (Vižintin 2013).

Slovenski vrtci se zato zelo različno odzivajo na povečano število priseljenih otrok, pa tudi uspešnost njihovega vključevanja je zelo različna. Praksa kaže, da so okolja, ki so tradicionalno večkulturna (kot npr. Slovenska Istra) strpnostna in bolj opremljena v procesu vključevanja otrok.

3. INTEGRACIJA PRISELJENIH OTROK V VRTCE IN SLOVENSKO DRUŽBO

Na uspešno integracijo priseljenih otrok v vrtce in

posledično slovensko družbo vpliva več dejavnikov, med katerimi velja izpostaviti kraj prihoda in izvorni jezik (kulturo) otroka, ki je lahko soroden ali zelo različen od jezika (kulture) države prihoda, starost (mlajši otroci se hitreje in lažje vključijo v novo družbeno sredino), kulturni kapital in izobrazbo družine, razloge za migracijo, prisotnost/odsotnost diskriminacije v vrtcu in družbi, obstoj integracijskih ukrepov, podpora strokovnega osebja, vzgojiteljic, (ne)obstoj integracijskih politik in praks in podobno (Vižintin 2013, Verlič Lunder 2017).

V okviru MiCreate projekta (MiCreate 2022a, 2022b) so bili kot ključni dejavniki uspešne integracije med drugi izpostavljeni tudi naslednji:

- osebne lastnosti otrok (starost, kulturni kapital, podpora staršev, osebna odpornost),
- konkretne pozivne izkušnje/podpora vzgojiteljice, sošolcev, vrtca,
- odsotnost diskriminacije,
- obstoj kulturnih kompetenc med strokovnim osebjem,
- obstoj vrtčevskih pravil in ukrepov za vključevanje priseljenih otrok.

Pri tem se je kot ključna izpostavila predvsem vloga vzgojiteljice, kateri je otrok zaupan, in ali se otrok v skupini in vrtcu počuti sprejetega, ima prijatelje in je torej del vrtčevske skupnosti. Vse to ključno vpliva na otrokovo obče počutje in blaginjo in posledično na hitrost in uspešnost njegove integracije. Pri tem pa odgovornost za integracijo ne sme in ne more biti izključno na otroku in njegovi družini. Integracija je namreč dvosmeren proces, pri katerem sodelujejo vsi: priseljeni otrok in njegova družina, lokalni otroci in njihovi starši ter strokovno osebje vrtca (Gornik in Sedmak 2022).

V nadaljevanju bodo predstavljene temeljne ugotovitve MiCreate projekta, ki izpostavljajo konkretne aktivnosti, ki omogočajo uspešnejšo in učinkovitejšo ter lažjo integracijo otrok v vrtce (pa tudi šole). Ugotovitve izhajajo iz izkušenj večletnega terenskega dela med več kot 6.000 otroci v šestih evropskih državah, in sicer na Danskem, v Veliki Britaniji, Avstriji, Španiji, na Poljskem in v Sloveniji (MiCreate 2022a, 2022b).

a) Sprejem priseljenih otrok in staršev

Pred pričetkom ali ob pričetku leta se priredi »teden sprejema« priseljenih otrok in staršev. Teden sprejema lahko traja različno dolgo, odvisno od zmožnosti posameznega vrtca. Priporočljivo je, da »teden sprejema« traja vsaj en teden, lahko pa tudi dva tedna ali dlje. Sprejem mora biti dobro organiziran, voden in moderiran s strani strokovnega osebja vrtca. Sprejem mora vključevati tako priseljene otroke in starše kot lokalne otroke in starše in se izvaja v vrtčevskem okolju in okolici/lokalni skupnosti. Namenjen je spoznavanju, druženju, »prebijanju ledu«, manjšanju

kulturnih predsodkov in stereotipov. Pri tem je potrebno vzpostaviti prijetno in neformalno vzdušje, v katerem se starši medsebojno spoznajo, priseljeni starši in otroci pa spoznajo vrtec, vrtčevska pravila, okolico, vzgojitelje, drugo osebje ... Teden sprejema lahko vključuje skupno ustvarjanje, športne igre, izlete po bližnji okolici, izdelovanje izdelkov, peko ali vnaprejšnjo pripravo tipičnih jedi/sladic in izmenjavo receptov. Pomembno je, da pri tem sodelujejo tako lokalni kot priseljeni starši in otroci. V tednu sprejema se lahko učimo tudi osnov lokalnega jezika in jezika priseljencev (pozdraviti, predstaviti se ...).

b) Vzpostavitev večjezičnega in večkulturnega okolja v vrtcu

Prostori v vrtcu (hodniki, igralnice, skupni prostori itd.) naj odražajo večjezičnost in večkulturnost (s plakati, napisi, risbami, fotografijami ...). V dnevno rutino se lahko uvede večjezične jutranje pozdrave, večjezično in večkulturno praznovanje rojstnih dni ali drugih praznovanj (pravoslavno novo leto, kitajsko novo leto ...), učenje večjezičnih pesmic in uporabo tradicionalnih instrumentov različnih kultur, branje pravljic, ki odražajo večkulturnost, pogovore o drugih kulturah, navadah in načinu življenja. Večjezično in večkulturno okolje pozitivno vpliva tako na dobro počutje priseljenih otrok kot na manjšanje strahu pred drugimi kulturami, etničnimi predsodki in stereotipi.

c) Učenje slovenskega jezika

Nujen pogoj dolgoročne uspešne integracije otrok priseljencev je učenje slovenskega jezika. Praviloma se mlajši otroci lažje in hitreje, pa tudi bolj spontano naučijo jezika okolja. Starejši je otrok, tem bolj je usvajanje novega jezika zavestno in zato težje. Pri usvajanju jezika sta ključna stik in spontana redna ter pogosta komunikacija. Ključno je druženje z lokalnimi otroci in spodbuda vzgojiteljev ter sovrstnikov. Poleg spontanega učenja jezika pri mlajših otrocih se lahko uvede tudi dodatna pozornost učenju jezika pri starejših predšolskih otrocih v obliki dodatnih uric (na začetku pogostejše, potem lahko tedensko), tako za novo priseljene otroke kot tudi otroke, ki so v Sloveniji že dlje časa, ali celo otroke druge generacije, pri katerih se pogosto opaža manko ustreznih jezikovnih kompetenc. Prav tako je zaželeno, da vrtec organizira »učenje« slovenskega jezika za starše (še posebej mame) priseljencev oziroma skupne »tečaje« ali srečanja, na katerih se preko igre otroci in starši učijo novih besed. To lahko poteka v dogovoru z Občino, večgeneracijskimi centri, Ljudskimi univerzami, upravno enoto, nevladnimi organizacijami, fakultetami ipd.

d) Vzpostavitev večjezične komunikacije s starši

V vrtce se uvede večjezične biltene za starše priseljence, ki vključujejo ključne informacije o delovanju in pravilih vrtca ter neformalnih pričakovanjih. V vrtcih se prav tako uvedejo večjezična vabila in ob-

vestila, na spletni strani se uvede krajše informacije tudi v jezikih staršev priseljencev. Če je le mogoče, se vključi sodelovanje kulturnih mediatorjev (v povezavi in s podporo lokalnih občin, nevladnih organizacij, priseljeniških društev, univerz ali visokošolskih zavodov, Ljudske univerze ipd.). Vrtec lahko oblikuje različne inovativne načine večjezične komunikacije: vrtčevske slovarje temeljnih besed, vizualne slovarje, vključitev sodelavcev, ki govorijo jezik staršev priseljencev ...

e) Aktivno in kontinuirano sodelovanje in sprejemanje staršev priseljencev

Rezultati MiCreate raziskav dokazujejo, da je integracija priseljenih otrok hitrejša in uspešnejša, če otroci čutijo, da so njihovi starši, družina in etnična skupnost sprejeti in spoštovani in obratno – zavračanje in nesprejemanje staršev/družine/kulture priseljenih otrok negativno vpliva na njihovo integracijo. Družina je za otroka najpomembnejša in osrednji dejavnik blaginje in zadovoljstva. Družina je tudi vir opore in spodbude za integracijo, varno pribežališče ter pripadnost. Pozitiven odnos do družine in sprejemanje družine kot take otrok doživlja kot sprejemanje nje samega.

f) Spodbujanje druženja (tudi) z lokalnimi otroki

Priseljeni otroci, ki so v Sloveniji dlje časa ali so otroci druge/tretje generacije priseljencev, imajo pogosto vlogo podpornikov, prevajalcev in posrednikov za novo priseljene otroke istega jezikovnega/kulturnega ozadja. Za uspešno vključevanje priseljenih otrok, usvajanje slovenskega jezika in oblikovanje občutja pripadnosti pa je pomembno imeti tudi lokalne prijatelje. Pomembno je, da strokovno osebje vrtca spodbuja druženje priseljenih in lokalnih otrok (preko skupnih iger, delavnic, spremljanja, tutorstva itd.). Medvrstniške odnose opredeljuje dvojnost: po eni strani so lahko vir zadovoljstva, dobrega počutja, blaginje in pospeševalec integracije, po drugi strani so lahko vir diskriminacije, stresa, osebnih stisk in zavihalec integracije. Priseljeni otroci v MiCreate raziskavi izpričujejo, da se počutijo bolje takoj, ko vzpostavijo prijateljske odnose v skupini. Z vidika strokovnih delavcev vrtca je zato ključno, da so usmerjeni k spodbujanju povezovanja med otroci, s posebnim poudarkom na stikih z lokalnimi otroci.

4. ZAKLJUČEK

Statistični trendi napovedujejo, da se bodo migracije v bodoče še večale, evropske družbe – in med njimi tudi Slovenija – pa bodo vse bolj jezikovno, kulturno, religijsko in rasno pluralne. Če je bila doslej Slovenija država destinacije predvsem za priseljence iz območij nekdanje Jugoslavije in za druge priseljence zgolj država prehoda na evropski sever in zahod, pa se pričakuje, da se bo ta trend v kratkem spremenil. Zato je nujno razmisliti o ustreznih integracijskih politikah in ukrepih na ravni celotne izobraževalne vertikale,

od vrtcev dalje. Če so politike integracije za osnovno, srednješolsko ter celo univerzitetno izobraževanje dokaj razdelane, so le-te pomanjkljive za predšolsko vzgojo in izobraževanje. Tudi tekom izobraževalnega procesa bodoči strokovni delavci vrtcev ne prejmejo dovolj znanj in veščin s področij upravljanja večkulturnosti v vrtcih in integracije otrok priseljencev. Ob srečanju z otroci in starši priseljenci, ki ne govorijo slovenskega jezika in morda ne poznajo slovenske kulture, so tako prepogosto prepuščeni lastni iznajdljivosti in dobri volji.

Izhajajoč iz ugotovitev mednarodnega projekta MiCreate smo v članku predstavili nekaj konkretnih aktivnosti, s katerimi bi lahko v slovenskih vrtcih vzpodbudili učinkovitejšo dolgoročno integracijo priseljenih otrok, in sicer: teden sprejema priseljenih otrok in staršev; vzpostavitev večjezičnega in večkulturnega okolja; dodatna spodbuda k učenju slovenskega jezika; vzpostavitev večjezične komunikacije s starši; aktivno sodelovanje in sprejemanje staršev priseljenih otrok; spodbujanje druženja priseljenih in lokalnih otrok.

Možnosti in načinov vključevanja priseljenih otrok v vrte in družbe prihoda je vsekakor mnogo. V pričujočem prispevku smo se osredotočili na tiste, ki so jih kot relevantne prepoznali v državah preučevanja MiCreate projekta in ki so se izkazali kot učinkoviti, ne glede na državo prihoda in državo izvora priseljenih otrok.

Literatura

- Vir 1: Eurostat (2021): *Migration flows. Immigration to the EU from Non-member Countries*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/DDN-20230329-2>.
- Gornik, B. in Sedmak, M. (2022): The Child Centred Approach to the Integration of Migrant Children: The MiCREATE project. V: M. Sedmak (ed.), F. Hernandez-Hernandez (ed.), J. M. Sancho-Gil (ed.), B. Gornik (ed.) *Migrant Children's Integration and Education in Europe*, str. 99-118. Barcelona, Octaedro.
- Koščiólek, J. (2021): The whole child approach in the context of joint activities with children from a migration background. *Edukacja międzykulturowa*, let. 2021, št. 1 (14): str. 207-215.
- MiCreate (2022a): National policy recommendations. https://www.micreate.eu/wp-content/img/pdf/D11.3_SK.pdf
- MiCreate (2022b): National Policy Briefs. https://www.micreate.eu/wp-content/img/pdf/D11.4_SK.pdf
- Ministrstvo za izobraževanje, znanosti in šport (2017): *Vključevanje otrok priseljencev v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem*, Ljubljana.
- Sedmak, M. (2022a): *Življenje v večkulturnih šolah*. Koper: Založba Annales ZRS.
- Smernice za izobraževanje otrok tujcev v vrtcih in šolah (2009). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2013/programi/media/pdf/smernice/Smernice_izobrazevanje_otrok_tujcev.pdf
- Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrte in šole (2012). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Dostopno na: http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2019/programi/media/pdf/smernice/cistopis_Smernice_vkljucevanje_otrok_priseljencev.pdf
- Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji (2017). Ljubljana: MŠŠ RS. Dostopno na: http://www.mizs.gov.si/si/vkljucevanje_pri-seljencev_v_sistem_vzgoje_in_izobrazevanja/splosno/
- Verlič Lunder, S. (2017): *Vključevanje otrok priseljencev v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem. Aktivno za strpnosti*. Ljubljana: Urad vlade RS za komuniciranje.
- Vižintin, M. A. (2013): *Vključevanje otrok priseljencev prve generacije in medkulturni dialog v slovenski osnovni šoli*. Koper: Pedagoška fakulteta, UL – doktorska disertacija. http://pefprints.pef.uni-lj.si/1952/1/Vizintin%2C_doktorska_disertacija_.pdf